

Sacrificiul lui Brâncoveanu și identitatea Europei

Subiectul enunțat în titlu se constituie din trei părți: aducerea aminte în pasul calendarului, identitatea Europei și faptul istoric de referință.

Aducerea aminte a trecutului este una, nu singura, dintre condițiile care fac din noi, oamenii ființe culturale nu doar biologice. După cum trecutul a fost trăit, zi de zi, ca prezent marcat de evenimente de intensitate diferită, comemorarea urmează, ca o umbră, retrăirea emoțională a acestora.

Centenarul

Anul acesta, 2014, pentru Europa reprezintă centenarul declanșării primului război mondial, în fapt începutul declinului continentului. Se vor ridica, vertiginos și – prin următorul război – pe deplin, America (USA) și Rusia (URSS), ca sorginte doar periferii europene. Edituri, muzee, universități, institute de cercetare, instituții de cultură, de artă au în programul lor acest eveniment de acum un secol. Mă refer mai puțin la situația din patrie, unde asemenea preocupări sunt firave, cât la cea de aici din Germania.

Tricentenarul

Noi românii avem o datorie suplimentară: trei secole de la martiriul lui Brâncoveanu în 15 august 1714 p. Ch. astăzi, de la „Spăsenia Lumii” pe timpul lui. Este o datorie pentru că din fermitatea lui „Brâncoveanu Constantin,/ Boier vechi și Domn creștin” de a nu se turci, nu s-a abătut peste Principate decât un secol fanariot și nu o definitivă convertire în masă cum s-a întâmplat în Albania, în Bosnia, sau în Rodopi, pentru a cita doar regiuni vecine căzute pradă otomanilor.

Jubileu tragic

Turcii au procedat cu cinismul indus de Coran (spre control citez doar două poziții în care este pe larg argumentat războiul sfânt cap. 2, verset 190-194 și cap 8, verset 13-18; de obicei cuvântul capitol este prezentat netradus: sura). Au luat din București de la Curtea Domnească familia în captivitate în Vinerea Mare iar osânda, după luni de torturi în temnițele de la Istanbul, s-a efectuat de Sântămăria Mare, ziua de naștere a Domnului (împlinea 60 de ani) și ziua onomastică a Doamnei (Maria Brâncoveanu). Au asistat plenipotențieri străini (evident din țările creștine; istoriografia nu cunoaște vreo notă de reproș, dacă nu de protest).

În fața lui au fost decapitați un boier, Văcărescu, și cei patru fii, de la cel mai mare la cel mai mic. Trupurile lor ale tuturor, au fost aruncate în Mare.

Bimilenariul

Dintre sărbătorile în ființă 15 august este cea mai veche, nu numai în Europa. Datează

din anul 9 a. Ch. și a fost instituită de Octavianus Augustus. Luna a șasea (Sextilius mens) a primit numele său, după cum, anterior, în anul 44 a. Ch luna a cincea, Quin(c)tilis mens, pentru că în ziua de 13 era născut Caesar, a fost numită Julius mens, Iulie. Jumătatea lunii, 15 august, a fost decretată sărbătoare a tuturor divinităților (pantheia), oficerii preoților desfășurându-se în Pantheon. Mai târziu, atât sărbătoarea cât și templul vor fi creștinate. La 19 august 14 p. Ch. Octavian a murit. La 17 septembrie Senatul l-a proclamat zeu. Evanghelistul Luca (2, 1-7) prezintă (în anul 90!) nașterea lui Isus în timpul primului edict de recensământ al populației sub Caesar Augustus. Sunt deci în 2014, 2000 de ani de la moartea primului împărat roman. În Germania noutățile editoriale aniversare, de un impresionant nivel profesional sunt numeroase, în patrie consemnarea bimilenară este de neobservat. Reformele postbelice ale învățământului au scos din conștiința generațiilor de școlari apartenența noastră la istoria Romei.

În septembrie 1937 s-a organizat în Italia, cu mare fast „bimillenario“ pentru nașterea lui Octavian (23 septembrie 63 a. Ch.). Au fost făcute lucrări de restaurare încoronate de Expoziția „Mostra Augustea della Romanita“.

Multe orașe ori multe țări și-au serbat ani lungi de existență. Amintesc doar câteva, pentru semnificația lor. În anul 247 p. Ch. Roma a avut „Millenium ab Urbae condita“. Împărat era Philippus Arabs (244-249) din Hauran (un ținut din sudul Siriei înspre Deșertul Arabiei) descendent din beduini în serviciul militar roman. Anul 1896 a constituit confirmarea magnifică a Mileniului maghiar în Bazinul carpatic. Șahul Iranului a organizat „2500 de ani existență a împărăției persane“. I-au fost oaspeți toate capetele încoronate, electoral ori ereditar, din lumea largă. Unei asemenea demonstrații de vanitate nu-i putea rămâne insensibil Ceaușescu, și el printre mărimile invitate. Și-a oferit acasă, în 1980, pentru uz intern, „2050 de la organizarea primului stat centralizat dac“.

Aniversări

Pentru necesități culte, în ultimele două secole, s-au făcut adopțiuni de cuvinte din limba latină, franceza constituind intermedierea în majoritatea cazurilor. Între acestea sunt toate cele menționate mai sus ca fapte de comemorare (lat. commemorare din con, prin asimilare com și memorare). Limba noastră s-a regăsit acasă și a dezvoltat derivate. Aduc drept argument subtitlul, aniversare. În latină există cuvântul anniversarius, -a, -um (din annus = an și vertere, verti, versus, versere, mai vechi ori verso, versavi, versatum, versare, mai noi) preluat în sec. al XII-lea în franceză sub forma anniversaire. Din adjectiv s-au dezvoltat regresiv verbul: a aniversa, aniverser, substantivul aniversare, prin contaminare cu infinitivul lung al verbului și chiar substantivul aniversar, -ă (în expresii an aniversar, zi aniversară). Deci centenar (lat. centenarius, fr. centenaire), bicentinar (fr. bicentenaire, fără atestare în latina clasică), tricentinar identic situației anterioare, jubileu (lat. iubilaeus annus) mileniu (lat. millenium), milenar (lat. millenarius), bimilenariu (apare ca o creație firească), sunt manifestări (lat. manifestus), de care în lumea lor strămoșii noștri nu-și aveau răgaz. Viața de zi cu zi, săptămână după săptămână, lună după lună, an după an, urma o rânduială „subt vreamuri“.

Calendarul

În sfârșit un cuvânt cu continuitate din antichitate (!) din latinescul calendaris, calendare, aparținător calendelor. A nu se confunda cu calendarium ori calendarii liberi (carte de datorii, de împrumuturi) existent și în formă greacă Kalendarion. Dobânzile se plăteau la calendae, întrucât grecii nu aveau în pletora lor de sisteme „calendaristice“ noțiunea de calendae (ortografiat și Kalendae) a apărut dictonul „ad Kalendas Graecas solvere“.

Este semnificativ că limba română, cu o evoluție separată timpuriu de Imperiu și complet de Biserica Romei, a păstrat numele lunilor și ale zilelor în felul celorlalte idiomi

neolatine, de luni până duminică și din ianuarie până în decembrie, și ale câtorva sărbători primare, Florii, Rusalii, Sânziene, sau ale unor sfinți, Sângiorgiu, Sânnicoară. De ceilalți a avut grijă Biserica, motiv pentru care suprema știință de carte la români se află în expresiile „a face capul calendar” sau „a avea capul calendar”.

Numele zilelor săptămânii în limbile germanice sunt calcuri lingvistice după romani, care-și aveau zilele dedicate divinităților celor șapte planete (Luna, Marte, Mercur, Jupiter, Venus, Saturn, Soare), ultimele două prezintă modificări în spațiul clasic. Sabatul a concurat formele clasice Saturn (latin) și Cronos (grec). Saturnaliile politeiste s-au oșit. Ziua Soarelui (lat. Sol dies) a avut un curs ascendent în mediile militare cu recrutări masive din Orient. Împăratul Aurelian, născut în Dacia (Ripensis; a mai fost după el doar Probus) a instituit oficial cultul solar. Divinitatea supremă a fost decretată Soarele (Sol invictus) iar pontifces Solis (în timpuri arhaice se numeau doar pontifces Vestae), îi oficiau ziua în 25 decembrie! Sol dies a trecut a fi Domines dies (domenico, domingo, dimanche, duminica noastră). Solstițiul este sărbătoarea de Crăciun. În spațiul germanic sâmbăta și duminica au rămas dedicate divinităților celeste, Saturn și Soare (ex. în engl. Saturday, Sunday).

Serbare și sărbătoare

Au printre ele sărbătoresc, -ească, adj; sărbătorește, adv.; sărbătorire, s.f.; a serba, vb., din lat. servare; a sărbători, verb regresiv din sărbătoare.

Serbare și sărbătoarea sunt manifestări solemne cu scopul de a celebra un eveniment important. S-au pierdut cu timpul sensul de a (se) îngriji, de a păstra nealterat, de a conserva.

Comândul

Transcriu din DEX:

Comând, comânduri s.n., înv..

1. Masă de pomenire a unui mort; praznic; mâncare care se servește la o astfel de masă.
2. Bani, lucruri, vite etc. pe care și le păstrau oamenii pentru înmormântare și pentru praznic. Din – a comânda – derivat regresiv.
3. A comânda, comând – a îngriji de cele necesare pentru comând. Lat. commandare = commendare.
4. Comândare, comândări.) înv. = praznic, ospăț la înmormântare, pomană (variantă comândare)

Eu am ortografiat cu „â” acolo unde dictatul comunist avea „î”. DEX-ul are stilul general supărător de neglijent (vezi: mâncare care...), înecat în soluții false, minimale ori – Doamne ajută!, în tăcere. Cuvântul latin are o familie bogată de derivate, preluate ca neologisme, de uz laic nu religios. Nu fac expunerea lor.

Comând, sărbătoare și ospăț sunt din fondul latin al creștinismului nostru. Vor urma straturile slave și medioelene.

Ce este comândul?

Isus a strigat cu glas tare: „Tată, în mâinile Tale îmi încredințez sufletul”. Și când a zis acestea și-a dat sufletul. Luca, 23, 46.

Spre edificare textul latin al clamării: „Pater, in manus tuas commendo spiritum meum”, Luca 23, 46.

Și aruncau cu pietre în Ștefan care se ruga și zicea: „Doamne Isuse primește sufletul meu!” Faptele apostolilor 7,59.

„Et lapidabant Stephanum invocatem, et dicentem: „Domine Iesu suscipe spiritum meum”. Actus apostolorum 7,59.

Commendo, -avi, -atum, -are, din com („m” geminat este prin asimilare) și mando (-avi, -atum, -are) verb regresiv din manus. Cuvântul este compus și are sens de încredințare. Este deja transparentă bogăția derivativă: comandă, comandare, comandat, recomandare, recomandat, mandatare, mandat etc..

Aducerea aminte

Pomenirea, pomana, pomelnicul, veșnica pomenire, praznicul, parastasul, ospățul, ospetia își aveau ordinea înscrisă în mineie (unul pentru fiecare lună) și în sinaxare. Acest excurs sec și în fugă peste noțiunile cu care, profan ori confesional, suntem în contingență, are un sens. Atrage atenția că ele sunt forme prin care nu ne pierdem trecutul, sunt forme pe care le trăim. A renunța la toate înseamnă cădere în animalitate.

Continentul

Grecilor le datorăm conceptele abstracte în știință și în filosofie. Culturi antice cu orientări praxeologice sunt, dar numai ei transced spre epistemologic. Babilonienii au ajuns la predicția eclipselor dar grecii au găsit răspunsul fenomenului. Egiptenii au construit piramidele, de pildă, dar Euclid a scris Elementele, cartea de geometrie. Grecii au creat o istoriografie, ca cercetare nu ca teologie, au creat doctrinele politice, „au spus totul cu anticipație” cum constata Lessing. Noțiunea de continent, prin acest termen latin a intrat târziu în uz, în jurul anului 1600, pentru mai toate limbile de circulație majoră, se apreciază în dicționare. Oceanul universal, în exterior, era el însuși un fluviu. Părțile Pământului (în germană chiar există acest sinonim pentru continent Erdteil) erau trei: Europa, Asia și Libya. Aceasta din urmă era situată la vest de Nil. Și astăzi poartă o țară acest nume al unui vechi trib (libyoi). Romanii, ulterior, vor numi continentul Africa (după tribul afrilor, situat la vest de Tripolis).

Literatura de specialitate pe lângă vreo câteva zeci de nume mari se cuprinde în două colecții: „Geographi Graeci Minores” și „Geographi Latini Minores”.

Ca definiție a limitelor Europei transcriu una de o conciziune maximă. „Călătorind de la Coloane – pe dreapta, până la gurile Nilului – Libia iar pe stânga coastele Europei până la Tanais (astăzi fluviul Don). Amândouă coastele sfârșesc în Asia”. Strabon II, 5, 26. O altă limită a Europei a fost considerată în vechime râul Phasis (în Caucaz). Așa cum s-au stabilit definițiile geografice, Europa este doar o peninsulă a Asiei, de unde în consecință au fost posibile și invaziile.

Dacă luăm seamă de timpurile istorice până la marile descoperiri geografice ieșirile Europei peste limitele ei sunt foarte puține. Sunt de menționat „popoarele mării”, în Mediterana orientală, pelasgii din spațiul egeic, de la care au rămas numele de ținut Palestina și în Biblie etniconul filistinii.

Expansiunea persană se împiedică, surprinzător, de tenacitatea grecilor și se prăbușește sub reacția Macedoniei. Expediția militară a lui Alexandru este și prima mare expediție geografică. După ce a trecut Hellespontul a trimis de două ori pe săptămână scrisori la Atena învățătorului său Aristotel cuprinzând informații de domeniul geografiei, botanicii, zoologiei, meteorologiei, etnografiei, zootehniei, agriculturii. S-au păstrat câteva sute, unele ar fi apocrife. Citez doar trei exemple. La întrebarea dacă Marea Caspică este închisă ori doar un golf al oceanului nu a găsit răspunsul obligat fiind să se depărteze către est spre neutralizarea unor triburi agresive în flancul său. La întrebarea unde sunt izvoarele Nilului iarăși apar situații contradictorii. La Indus în care se găseau crocodili consideră că acesta ar fi Nilul spre izvoare. Navigând pe Indus către casă a ajuns în Oceanul Indian. Îi comunică rapid lui Aristotel: Indul este alt fluviu. În Valea Taxila participă la selecționarea a trei mii de bovine din rase indigene pe care le trimite în patrie spre încrucișări dirijate. Soldați, care acasă fuseseră păstori, după trei ani de zile au ajuns la destinație cu ele sau cu o parte

din ele, pe jos. Mult citata frază din Marx: „filosofii nu au făcut decât să interpreteze lumea, important este a o schimba”, s-a consumat deja din Antichitate. Socrate l-a avut de elev pe Platon, acesta pe Aristotel, care i-a fost învățător lui Alexandru. Prințul regal, educat de un filosof, a schimbat lumea. Din perspective actuale de corectitudine politică este de observat că Alexandru ajunge mai peste tot în teritorii cucerite. În India cu Por împărat și în Fenicia cu Cetatea Tir se poate constata rezistență în numele propriei identități.

Cruciadele Europei se declanșează abia după Manzikert, (1071), unde bizantinii se spulberaseră iar turcii interceptaseră toate căile de pelerinaj și de comerț spre Țările Sfinte. Acestea și Egiptul fuseseră pierdute în fața invaziei din pustiu a arabilor încă de la jumătatea sec. al VII-lea. Între cuceritorii musulmani și cucerii creștini uneori tot arabi dar în conflicte dogmatice permanente cu împărăția greacă, se realizase o stare de coabitare. Apariția acelor contingente de barbarie proaspătă și nepuizabilă, care au fost turcii, generează reacția firească de apărare. Discursul din 1096 al Papei Urban al II-lea de la Clermond-Ferrand poate fi citit și astăzi ca un text de actualitate de presă.

Din cele trăite în America spaniolă, călugărul dominican Bartolomé de Las Casas, episcop în Mexic, a argumentat că apărarea indigenilor în fața spaniolilor este un război drept. A devenit un apărător al lor, s-a opus convertirilor forțate, a recunoscut valoarea antropologică a culturilor străine. În 1542 s-a introdus ca rezultat al acțiunilor sale interzicerea sclavajului, eliminarea diferențelor de impozitare dintre indigeni și spanioli. A fost un deschizător de drum în apărarea drepturilor omului. Acesta este începutul secularizării în Europa. Lui îi va urma Hugo Grotius cu „Jus belli”, îi vor urma fiziocrații absolutismului, iluminiștii iar anterior acestora universitățile scolastice ale lumii catolice.

Secolul al XIX-lea european și-a ajuns sie-și în pretenții care nu mai aveau omul ca măsură a tuturor lucrurilor, pretenții servite doar cu mijloace tehnice care în sec. XX vor duce spre un rezultat sinucigaș.

În călătorie cu Strabon

Considerăm că am participat la periplul său (= călătorie pe mare) până la Tanais. Ar fi interesant să revenim la Coloane într-o periegeză (= călătorie pe uscat) actuală. Periplul și periegeza (acestea sunt formele românizate) au fost termenii consacrați pentru călătorii până la turismul modern. Din timpul lui Strabon până în zilele noastre coastele Europei au fost călcate de neuropeni. Toponimia actuală dă seamă de acest lucru. Europa este prezentă toponimic în Lumea Nouă, în Africa sub-sahariană și în Australia, dar acasă este absentă chiar până în centrul ei. Din acest punct de vedere spațiul ruso-siberian are similitudini canadiene. Limita de Est a Europei actuale este considerată a fi pe munții și pe fluviul Ural. A se compara cuvântul cu altele dinspre răsăritul aceluiași spațiu lingvistic Aral, Baikal. Peninsula Tauris (pentru latini și pentru noi Taurida) parte a lumii grecești este astăzi Krîm în rusă, Krim în germană, Crimeia, în italiană deci și în română. Este un cuvânt tătarăsc cu semnificația de cetate de piatră, fortificație, întăritură. Viena, pentru noi, Wien în germană, derivat din termenul de circuit roman Vindobona, este pentru unguri și pentru câteva popoare sudslave Becs, un termen avar-cuman-peceneg cu sensul de cetate de piatră, fortificație, întăritură. Cuvântul românesc echivalent pentru pivniță, beci are aceeași origine. Landul austriac din fața Pannoniei se numește Burgenland, Țara Cetăților, Țara Fortificațiilor; făcute contra turcilor. Castrul roman Singidunum este desfigurat de o reședință de pașalâc Kalimagdan într-un oraș purtând și el un nume posterior invaziei slave din anul 602, Beograd. Fluviul central al Macedoniei Axios (Axius) are un nume turcesc Vardar, evident nu în Grecia! Fluviul central al Traciei nu mai este Hebros ci Marița, munții Haemos sunt și ei altceva, Stara Planina, iar ca destrucția să fie acceptată complet, mediile academice, nu altele decât cele germane, au impus pentru ei, pentru munți și pentru întreaga regiune sud-est-europeană un termen turcesc nefolositor aci de nimeni, nici chiar de turci: Balkan. Ca și în cazul munților Ural, formele de plural, cu „i” sunt greșite. Aproape de Coloane provincia de intensă romanitate Baetica este astăzi Andalusia (din Vandalusia după o pronunție comună arabo-iberică). Fluviul axial Baetis este Guadalquivir (arab al-wadi al-kabir = el gran rio).

Înspre nord La Mancha (arab = fără apă), Madrid (arab fortificație). Un ținut de burguri similar celui din Pannonia este aici unul de castele, Castilla Vieja et Castilla Nueva. Coloanele lui Hercule flancate de Algeciras, de Algarve și de Trafalgar spre vest, de Murcia și de Almeria spre est, numai toponime arabe al căror înțeles îl dau în aceeași ordine: Insula Verde, Occidentul, Taraf de Lăutari, Ambarcader, Turn de Observație, au devenit Gibraltar, Stânca (berberu)lui Tarik.

Martiriul

Dacă Brâncoveanu și-ar fi păstrat capul turcindu-se, dacă boierii s-ar fi turcit păstrându-și averile (situația s-a consumat din Egiptul coptic până în Albania catolică, de unde le-au și venit drept căpetenii pașale) Europa secolului al XVIII-lea, recte Austria și Rusia ar fi avut în față pe Carpați nu descendenți ai romanilor rătăciți quasi bimilenar, ci neofiți islamici care ar fi cântat cu pasiune „și-au plecat olteni la coasă, ilailailaila” = nu există nici un Dumnezeu în afară de Allah. (La ilaha illa Allah, la ilaha illa Allah. Psalmodierea musulmană).

Resümee

Wenn Brâncoveanu seinen Kopf behalten, indem er sich türkisiert hätte, wenn die Boyaren sich türkisiert und dadurch ihre Güter behalten hätten (die Geschichte hat sich vom koptischen Ägypten bis zum katholischen Albanien wiederholt), hätte das Europa des 18. Jahrhundert, nämlich das Habsburger Reich und das Russische Reich, in den Karpaten nicht die quasi über zwei Jahrtausenden verirrtten Nachfahren der Römer vor sich gehabt, sondern islamische Neubekehrte, die mit Leidenschaft gesungen hätten: „und die Rumänen sind zum Mähen, ilailailaila” = es gibt keinen Gott außer Allah. (La ilaha illa Allah, la ilaha illa Allah. Muslimisches Psalmodieren).

Rumänisches Institut Freiburg
Institutul Român Freiburg
Sesiunea octombrie 2014

Ion Ungureanu